

ภาณ
ตรัยเวช

Cloudspotting

in

Art

ประวัติศาสตร์ศิลปะ

ผ่านท้องฟ้า และก้อนเมฆ

ร่วมท่องเที่ยวในโลกศิลปะบนหน้าประวัติศาสตร์
จากยุคฟาโรห์จนถึงมาดริด
ผ่านฟ้าใบพิบใหญ่ของโลกนี้ที่แค่ฝันเดียวเท่านั้น

GYPZY

นักสัจจนหน้ากระดาษ
ผู้แสวงหาความรู้และภูมิปัญญาบรรณาการนักอ่าน

GYDZY

GYPZY

Cloudspotting in Art: ประวัติศาสตร์ศิลปะผ่านท้องฟ้าและก้อนเมฆ ภาณุ ตรียเวช: เขียน

ราคา 350 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

ภาณุ ตรียเวช.

ประวัติศาสตร์ผ่านท้องฟ้าและก้อนเมฆ = Cloudspotting in art.-- กรุงเทพฯ : ยิปซี กรุ๊ป, 2568.
320 หน้า.

1. ศิลปะ -- ประวัติศาสตร์. 2. ท้องฟ้า. 3. เมฆในศิลปะกรรม. I. ชื่อเรื่อง.

700

ISBN 978-616-301-811-3

© ข้อความในหนังสือเล่มนี้ สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับเพิ่มเติม) พ.ศ. 2558

การคัดลอกส่วนใดๆ ในหนังสือเล่มนี้ไปเผยแพร่ไม่ว่าในรูปแบบใดต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน
ยกเว้นเพื่อการอ้างอิง การวิจารณ์ และประชาสัมพันธ์

บรรณาธิการอำนวยการ

: คราวุฒิ เกน่วย

บรรณาธิการบริหาร

: สุรัชย์ พิงชัยภูมิ

บรรณาธิการเล่ม

: ภาณุ บุญพิพัฒนาพงศ์

บรรณาธิการพิเศษ

: สมพจน์ ชิตเกษตรพงศ์ ภัทรภร ตระการไทย

กองบรรณาธิการ

: คณิตา สุตราม พรณิกา ครุโสภา อัญญา โฉมชา
ณัฐฐิภัทร์ ศิริพึงเงิน

พิสูจน์อักษร

: รัภัทร

รูปเล่ม

: วรินทร์ เกตุรัตน์

ออกแบบปก

: เฉลิมพันธุ์ บุญจามาภิรมย์

ผู้อำนวยการฝ่ายการตลาด

: นุชนันท์ ทักษิณากันตติ

ผู้จัดการฝ่ายการตลาด

: ชิตพล จันสดี

ผู้จัดการทั่วไป

: เวชพงษ์ รัตนมาลี

พิมพ์ที่

: บริษัท วิชั่น พรีเมส จำกัด โทร. 0 2147 3175-6

จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายโดย

: บริษัท ยิปซี กรุ๊ป จำกัด เลขที่ 37/145 งามคำแหง 98

แขวง/เขตสะพานสูง กรุงเทพฯ 10240

โทร. 0 2728 0939 โทรสาร 0 2728 0939 ต่อ 108

www.gypsygroup.net www.facebook.com/gypsygroup.co.ltd

Line ID: @gypzy

สนใจสั่งซื้อหนังสือจำนวนมากเพื่อสนับสนุนทางการศึกษา สำนักพิมพ์ลดราคาพิเศษ ติดต่อ โทร. 0 2728 0939

Cloudspotting in Art:
ประวัติศาสตร์ศิลปะ
ผ่านท้องฟ้าและก้อนเมฆ

▫ ภาณุ ตัญเวช ▫

คำนำสำนักพิมพ์

หากคุณเป็นมนุษย์สมัยบรรพกาล ‘ท้องฟ้า’ ย่อมเป็นสิ่งแรกที่ คุณจะมองหา เพื่อหาที่พึ่งทางใจ ท้องฟ้าคือสิ่งแรกที่มนุษย์ชาติเงยหน้าขึ้นมองแล้วรู้สึก ถึงการมีอยู่ของสิ่งที่เหนือกว่าโลกทั้งปวง การมีอยู่ของสรวงสวรรค์ที่ปฤชุน เเดินดินย่อมไม่อาจเอื้อมถึง มันคือพื้นที่ของความเว้งว่างอันศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่มี ใครเข้าใจ นั่นเป็นเหตุผลว่าทำไมโลกคติของวัฒนธรรมหรืออารยธรรม ทั่วโลกล้วนมีท้องฟ้าเป็นองค์ประกอบสำคัญด้วยกันทั้งสิ้น ซึ่งท้องฟ้าจะ ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นงานศิลปะรูปแบบต่างๆ ตลอดการเดินทางอันแสน ยาวนานของประวัติศาสตร์มนุษยชาติ

ท้องฟ้าเต็มไปด้วยปริศนา เดี่ยวมันก็สว่าง เดี่ยวมันก็มืด หมุนเวียนเปลี่ยนไป ตามธรรมชาติของโลก ดังนั้นแล้วมนุษยชาติจึงถ่ายทอดงานศิลปะเกี่ยวกับ ท้องฟ้าในมิติและรูปแบบที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์ผู้นั้น ‘ตีความ’ ท้องฟ้าที่เขาเงยหน้ามองเห็นอย่างไร เขาเห็นเมฆเป็นรูปใด เขาเห็นดาว สุกสว่างเพียงไหน และนั่นยิ่งกลายเป็นปริศนาให้กับผู้คนได้ตีความหรือ ทำความเข้าใจความหมายของงานศิลปะนั้นๆ งานศิลปะที่ชุกชอนทั้ง อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และโลกที่หมุนรอบตัวของผู้รังสรรค์ผลงาน

Cloudspotting in Art: ประวัติศาสตร์ศิลปะผ่านท้องฟ้าและก้อนเมฆ จะทำให้คุณมองท้องฟ้าหลากสีและก้อนเมฆน้อยใหญ่ไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป สิ่งที่คุณพบเจออยู่ทุกเมื่อเชื่อวันอย่าง ‘ท้องฟ้า’ และ ‘ก้อนเมฆ’ นั้นมีอะไร มากกว่าที่คิด มันมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และมีนัยสำคัญ จนถูก สรรค์สร้างการมีอยู่ผ่านงานศิลปะอย่างมีพลวัตไปพร้อมกันกับวิวัฒนาการ

ที่ไม่อาจหยุดยั้งของมนุษย์ กล่าวได้ว่ามันมีผลกับการดำรงชีวิตของเราทั้งทางตรงและทางอ้อม ผู้อ่านจะได้สนุกไปกับความรู้ในแต่ละช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ศิลปะแห่งท้องฟ้าและก้อนเมฆ ตั้งแต่ศิลปะท้องฟ้าจากโลกยุคโบราณเรื่อยมาจนศิลปะแห่งท้องฟ้าในโลกปัจจุบัน มาร่วมผจญภัยไปในความหมายลึกซึ้งของท้องฟ้าและก้อนเมฆอันกว้างใหญ่ ว่างเปล่า และไกลโพ้นผ่านศิลปะแสนวิจิตร คุณจะรู้ว่าทั้งสองสิ่งอาจมีความหมายต่อชีวิตมากกว่าที่คิดไว้

สำนักพิมพ์ยิปซี

คำนำบรรณาธิการ

การดำรงอยู่ของท้องฟ้าในประวัติศาสตร์ศิลปะ

ภาณุ บุญพิพัฒนาพงศ์

นับแต่โบราณกาลนานมา “ท้องฟ้า” ปรากฏในงานศิลปะมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานจิตรกรรมหรือภาพวาด แรกเริ่มเดิมทีท้องฟ้าถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของความศักดิ์สิทธิ์สูงส่งของพระเจ้าและสรวงสวรรค์ เบื้องบน ดังเช่นที่ปรากฏในภาพของศิลปินชั้นครูแห่งยุคเรอเนซองส์อย่าง มิเกลันเจโล (Michelangelo), เลโอนาร์โด ดา วินชี (Leonardo Da Vinci), บอตติเชลลี (Botticelli) และราฟาเอล (Raphael) เป็นต้น

จนเมื่อศาสนาไม่ได้เป็นศูนย์กลางของสังคมมนุษย์อีกต่อไป ท้องฟ้าจึงคลายความศักดิ์สิทธิ์สูงส่งมาประดับอยู่ในเรื่องราวของชีวิตสามัญชน คนธรรมดา หรือแม้แต่เรื่องราวทางสังคมการเมือง

ดังเช่นท้องฟ้าในภาพวาด Liberty Leading the People (1830) หรือ “เสรีภาพนำทางประชาชน” ของจิตรกรชาวฝรั่งเศส เออฌเน เดอลาครัว (Eugène Delacroix) ที่วาดขึ้นเพื่อแสดงการเฉลิมฉลองการปฏิวัติฝรั่งเศส ในปี 1830 ภาพวาดนี้เพิ่งจะถูกนำไปบูรณะทำความสะอาดคราบฝุ่นและน้ำมันวานิชเคลือบเงาที่จับพื้นผิวภาพจนหนาเตอะออก จนเผยให้เห็นสีดั้งเดิมที่เคยถูกซ่อนเอาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สีต้นของท้องฟ้าอันสดใส ถึงแม้สีต้นสดใสสดุดตาของภาพวาดที่เพิ่งบูรณะจะทำให้ความขมขื่นขลังของภาพที่คนคุ้นตามาเนิ่นนานลดลงไป หากแต่สีต้นของท้องฟ้าอันสดใสและ

งชาติอันเจิดจ้าบาดตาในภาพที่เราเห็น ซึ่งเป็นสีดั้งเดิมจากความตั้งใจของศิลปิน ก็พอจะทำให้เราจินตนาการได้ว่าศิลปินผู้วาดภาพนี้มีทัศนคติว่าเหตุการณ์การปฏิวัติที่ถูกถ่ายทอดในภาพจะสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างไรต่อประเทศชาติและเพื่อนร่วมมาตุภูมิของเขา

หรือท้องฟ้าในภาพวาด Impression, Sunrise (1872) ของจิตรกรชาวฝรั่งเศส โคลด์ โมเนต์ (Claude Monet) ที่ใช้สีแปร่งสะบัดอย่างหยาบๆ ด้วยความรวดเร็ว จับภาพท้องฟ้ายามเช้า โดยไม่เน้นความเหมือนจริง แต่เป็นการบันทึกอารมณ์ความรู้สึกและความประทับใจที่มีต่อสภาพแวดล้อมรอบตัวในห้วงเวลาชั่วขณะที่อยู่ตรงหน้า จนนำมาสู่เสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง แต่คำวิจารณ์ที่ว่านี้เอง ที่ถูกหยิบเอามาตั้งเป็นชื่อของอิมเพรสชันนิสม์ (Impressionism) ขบวนการเคลื่อนไหวทางศิลปะในศตวรรษที่ 19 ที่มีส่วนอย่างยิ่งในการผลักดันให้วงการศิลปะของโลกเดินทางมาถึงจุดหักเหสำคัญที่ทำให้ก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ที่เรียกว่า ศิลปะสมัยใหม่ (Modern Art) ในที่สุด

หรือสีส้มของท้องฟ้าและเมฆอันจัดจ้านด้วยสีแดงเหมือนเลือดในภาพวาด The Scream (1893) ของจิตรกรชาวนอร์เวย์ เอ็ดเวิร์ด มุงก์ (Edvard Munch) สีส้มและองค์ประกอบอันรุนแรงในภาพวาดนี้สะท้อนประสบการณ์ของศิลปินที่มองเห็นท้องฟ้ายามอาทิตย์ตกดินที่กลายเป็นสีแดงเหมือนเลือดและเปลวไฟลึ้มเลียท้องฟ้า เป็นมโนทัศน์ที่ทำให้หูของเขาได้ยินเสียงหวีดร้องอันไม่มีที่สิ้นสุดดังลั่นออกมาจากธรรมชาติ หลายคนที่อยู่ภาพนี้ก็คงได้ยินเสียงหวีดร้องดังลั่นออกมาจากภาพเช่นเดียวกัน

หรือท้องฟ้าครึ้มเมฆที่เป็นฉากหลังในภาพวาด Christina's World (1948) ของจิตรกรชาวอเมริกัน แอนดรูว์ ไวเอท (Andrew Wyeth) ที่แฝงไว้ด้วยความลึกลับ ขมขื่น และสะเทือนอารมณ์ ราวกับเป็นสื่อกลางที่นำพาเอา

ความรู้สึกใดก็ตามภายในของศิลปิน อันเป็นผลกระทบจากการเสียชีวิตของพ่อของเขาแสดงออกมา

หรือศิลปินเซอร์เรียลลิสม์ (Surrealism) เองก็เป็นกลุ่มศิลปินที่ใช้ท้องฟ้าในผลงานอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นศิลปินเซอร์เรียลลิสม์ชาวสเปนอย่าง ซัลบาดอร์ ดาลี (Salvador Dalí) ที่ใช้ท้องฟ้าอันเว้งว้างกว้างไกลเป็นฉากหลัง เพื่อขับเน้นความน่าพิศวงของวัตถุและตัวละครอันแปลกประหลาดพิสดารในภาพวาด ดังเช่นภาพวาด The Persistence of Memory (1931) หรือภาพวาด Face of the Great Masturbator (1929) ของเขา

หรือแม้แต่ศิลปินเซอร์เรียลลิสม์ชาวเบลเยียมอย่างเรอเน มากริตต์ (René Magritte) เองก็ใช้ท้องฟ้าอันอลังการเป็นฉากหลังเพื่อแสดงออกถึงความธรรมดาที่ไม่ธรรมดาในภาพวาดของเขา อย่างเช่นภาพวาด The Castle of the Pyrenees (1959) ที่นำเสนอภาพก้อนหินขนาดยักษ์ลอยอยู่กลางท้องฟ้าอันสดใส หรือภาพวาด The Human Condition (1933) ที่นำเสนอภาพวาดในกรอบผ้าใบที่ถูกวางซ้อนทับบนทิวทัศน์ท่ามกลางท้องฟ้าและหมู่เมฆบนอกหน้าต่างอย่างกลมกลืนกันจนแทบจะแยกไม่ออก และภาพ The Empire of Light (L'Empire des lumières) (1947 - 1965) ภาพวาดที่ดูเฝื่อนๆ เหมือนภาพทิวทัศน์ของบ้านหลังน้อยบนถนนมืดครึ้มในยามพลบค่ำ ท่ามกลางแสงสลัวสว่างจากโคมไฟถนนตามปกติธรรมดา แต่เมื่อมองไปยังเบื้องบนกลับกลายเป็นท้องฟ้าสีฟ้าสดใสสว่างไสว มีเมฆสีขาวล่องลอยเป็นปุยอยู่ราวกับเป็นตอนกลางวันอย่างน่าพิศวง

หรือภาพวาดของจอร์เจีย โอคีฟฟ์ (Georgia O'Keeffe) จิตรกร/ประติมากรหญิงชาวอเมริกันเชื้อสายไอริช/อังกฤษเรียน ที่นำเสนอภาพท้องฟ้ากว้างใหญ่ตระการตา เว้งว้างว่างเปล่า ที่ช่วยขับเน้นองค์ประกอบในภาพอย่างภูเขา ทะเลทราย หรือแม้แต่กระดูกของสัตว์ตายที่ดูแห้งแล้งไร้ชีวิตให้เปี่ยมไปด้วย

ความงดงามอย่างน่าพิศวง ผลงานชุดนี้ส่งผลให้เธอกลายเป็นศิลปินที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงทั้งในด้านชื่อเสียงและเงินทอง และทำให้เธอเป็นศิลปินคนแรกๆ ผู้บุกเบิกแผ้วถางที่ทางของศิลปินเพศหญิงในโลกศิลปะในที่สุด

หรือภาพของท้องฟ้าอาบแสงตะวันในแคลิฟอร์เนียของศิลปินชาวอังกฤษ เดวิด ฮอกนีย์ (David Hockney) ที่สื่อถึงเนื้อหาที่ชัดเจนเกี่ยวกับเซ็กซ์รักร่วมเพศอันแสนเย้ายวน (โฮโม-อีโรติก) ด้วยความมีอิสระเสรีและความเปิดกว้างทางเพศในดินแดนแห่งเสรีภาพอย่างสหรัฐอเมริกา ซึ่งตรงกันข้ามกับประเทศอังกฤษประเทศบ้านเกิดของเขาที่มีความเป็นอนุรักษนิยมและคับแคบทางเพศกว่าเป็นไหนๆ

หรือท้องฟ้าในภาพวาด Seascape (with Olive Clouds) (1969) ของศิลปินชาวเยอรมัน แกร์ฮาร์ด ริตซ์เตอร์ (Gerhard Richter) ที่นำเสนอภาพทิวทัศน์ท้องทะเลคลื่นแตกฟองและท้องฟ้าหม่นมัว ดูเลื่อนราวกับเป็นภาพวาดนามธรรม ริตซ์เตอร์วาดภาพนี้ด้วยการปะติดปะต่อภาพถ่ายสองภาพจากสองช่วงเวลา หนึ่งคือภาพท้องฟ้าเบื้องบน อีกหนึ่งคือภาพทะเลเบื้องล่าง เพื่อสร้างภาพลวงอันสมบูรณ์แบบของธรรมชาติขึ้นมา หากแต่ริตซ์เตอร์ใช้เทคนิคยางปาดหลังวาดภาพเพื่อลดความชัดเจนของสีแปร่งให้เลื่อนราวลงจนเหมือนภาพถ่ายเบลอๆ อันเป็นแนวทางเฉพาะตัวของเขา

ในขณะที่ผลงานของศิลปินร่วมสมัยในฟากฝั่งของศิลปะแบบคอนเซ็ปชวล ท้องฟ้าไม่ได้ถูกนำเสนอผ่านภาพวาด หากแต่เป็นการสะท้อนภาพ หรือแม้แต่เปิดโอกาสให้ท้องฟ้าปรากฏในผลงานของพวกเขาได้ด้วยวิธีการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นศิลปินอังกฤษเชื้อสายอินเดีย อนิช คาปूर (Anish Kapoor) ที่สร้างผลงานประติมากรรมที่สร้างขึ้นจากวัสดุมันเงาวาวแบบกระจกเงาเพื่อสะท้อนภาพของท้องฟ้าอันกว้างไกลลงมาปรากฏบนพื้นผิวของผลงานประติมากรรมของเขาอย่างแจ่มชัดกระจ่างแจ้ง ไม่ว่าจะเป็นผลงาน Cloud Gate (2004-2006) หรือ Sky Mirror (2015)

หรือผลงานศิลปะจัดวาง Skyspaces ของศิลปินอเมริกัน เจมส์ เทอร์เรล (James Turrell) ที่เจาะช่องเปิดทะลุบนตัวอาคารแสดงงานให้ผู้ชมเงยหน้าขึ้นไปเห็นท้องฟ้าจริงๆ ด้วยตาตัวเอง

ไม่เพียงเป็นหัวข้อในการทำงาน ท้องฟ้ายังเป็นแรงบันดาลใจให้คนทำงานศิลปะ แม้จะเป็นแนวทางที่ดูไม่น่าจะเกี่ยวข้องกันเลยอย่าง งานศิลปะแสดงสด (Performance art) ยกตัวอย่างเช่น ศิลปินเพอร์ฟอร์แมนซ์ชาวเซอร์เบีย นามารินา อบราโมวิช (Marina Abramović) ได้แรงบันดาลใจจากการที่เธอนอนมองท้องฟ้าแล้วเห็นเครื่องบินทหารบินผ่านและทิ้งรอยจากไอพ่นท้องฟ้า จนดูคล้ายกับลายเส้นรูปวาด ที่ตำรวจอยู่สักพักหนึ่งแล้วจางหายไปจนเหลือแต่ท้องฟ้าอันว่างเปล่า สิ่งนี้ทำให้เธอบอกตัวเองว่า เธอจะไม่กลับไปวาดรูปในสตูดิโอแบบเดิมอีก เพราะเธอค้นพบแล้วว่าเธอสามารถทำงานศิลปะจากอะไรก็ได้แม้แต่ความว่างเปล่า เพราะสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการทำงานศิลปะไม่ใช่สี พู่กัน หรือผืนผ้าใบ หากเป็นความคิดมากกว่า ในช่วงนี้เองที่เธอเริ่มต้นทำงานศิลปะเชิงทดลอง ศิลปะจัดวาง และพัฒนาไปสู่การใช้ร่างกายของตัวเองเป็นสื่อในการแสดงออกทางศิลปะ

จึงเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ที่นักเขียนผู้สนใจหลงใหลในประวัติศาสตร์ (แถมมีความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับดินฟ้าอากาศ อย่าง “อุตุนิยมวิทยา”) อย่าง ภาณุ ตรียเวช จะมานำเสนอเรื่องราวสิ่งละอันพันละน้อยเกี่ยวกับท้องฟ้าในงานศิลปะจากยุคสมัยต่างๆ ประกอบเรื่องราวแต่ละสังคม ในแต่ละวัฒนธรรม ในหนังสือ “Cloudspotting in Art: ประวัติศาสตร์ศิลปะผ่านท้องฟ้าและก้อนเมฆ” เล่มนี้ให้เราได้อ่านกันถ้วนหน้า

ขอเชิญติดตามด้วยใจระทึกพลัน

ภาณุ บุญพิพัฒนาพงศ์

คำนำผู้เขียน

ผู้เขียนชอบนิทานจีนเรื่องหนึ่งมาก กาลครั้งหนึ่งพ่อและลูกชายสนทนากัน พ่อถามลูกว่าระหว่างดวงจันทร์และเมืองฉางอาน สถานที่แห่งไหนอยู่ไกลกว่า ลูกชายตอบว่า แน่นนอนดวงจันทร์อยู่ไกลกว่า เพราะเขาเคยได้ยินว่ามีผู้คนเดินทางไปกลับเมืองฉางอาน แต่เขาไม่เคยได้ยินว่ามีใครเดินทางไปดวงจันทร์ได้เลย

พ่อภูมิใจในความฉลาดของลูกชาย คำคือนั้นระหว่างกินเลี้ยง เลยเรียกลูกชายมาต่อหน้าแขก และถามคำถามเดิมซ้ำอีกรอบ แต่หนนี้ลูกชายกลับตอบว่าเมืองฉางอานอยู่ไกลกว่า พ่อสงสัยทำไมลูกชายเปลี่ยนคำตอบอีกฝ่ายเลยที่ขึ้นท้องฟ้าแล้วบอก “เพราะบัดนี้ข้าพเจ้ามองเห็นดวงจันทร์ แต่ฉางอานอยู่ตรงไหน ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นเลย”

ผู้เขียนชอบนิทานเรื่องนี้ เพราะนอกจากมันจะตลก ยังแสดงให้เห็นวิธีที่คนสมัยก่อนมองโลก มองความใกล้ไกล และไม่ใช่แค่คนจีน แต่ยังรวมถึงชาวยุโรปด้วย ถ้าถามชาวนาฝรั่งเศสว่าเมืองอาวียองที่แค่ข้ามเขาไปลูกเดียวกับเมฆไกลลิบบนท้องฟ้า อะไรอยู่ใกล้กว่า คนสมัยนั้นส่วนใหญ่ น่าจะตอบว่าเมฆ

ในอดีต ถนนหนทางยังเต็มไปด้วยภยันตราย ยานพาหนะเชื่องช้า ไม่สะดวกสบาย ไฟร์ติดที่ดินส่วนใหญ่ไม่ได้รับอนุญาตให้เดินทางออกจากบ้านเกิดด้วยซ้ำ ไม่ใช่เรื่องแปลกถ้าจะมีบางครอบครัวที่จากรุ่นทวดมาถึงรุ่นเหลน ไม่เคยมีใครได้ออกไปจากหมู่บ้านของตัวเองเลย โลกกว้างคือสถานที่ต้องห้าม เมืองที่อาจอยู่ห่างไปแค่นินไม่กี่ลูก แต่ก็เหมือนไกลเกิน

จะคิดฝัน

ห้องฟ้าต่างหากที่อยู่ใกล้กว่า วิทยาศาสตร์ปัจจุบันช่วยให้เรารู้ว่า ดวงจันทร์อยู่ห่างไปสี่แสนกิโลเมตร (ถ้าจะเดินไปดวงจันทร์จริงๆ ต้องเดินไม่หยุดไม่หย่อนเป็นเวลา 7 ปีกว่า) แต่สำหรับคนสมัยก่อน พวกเขาไม่ได้วัดระยะทางบนท้องฟ้าด้วยความใกล้เคียง ท้องฟ้าคือพื้นที่ทางจิตวิญญาณ คือ สรวงสวรรค์ สถานที่สถิตของพระผู้เป็นเจ้า สำหรับคนบาป ท้องฟ้าอาจไกลเกินเอื้อม แต่สำหรับผู้ที่ภวานาอยู่เป็นนิตย์ การได้ขึ้นไปอยู่กับพระผู้เป็นเจ้า อาจไม่ใช่เรื่องยากเกินการ โลกกว้างใหญ่ แต่ท้องฟ้าอยู่ใกล้

ความสัมพันธ์ตรงนี้เริ่มสลบกันในศตวรรษที่ 15 ในยุคฟื้นฟูศิลปปะ และวิทยาการ ในยุคที่องค์ความรู้แบบวิทยาศาสตร์เริ่มเข้ามาแทนที่ มนุษย์สามารถคำนวณเส้นผ่านศูนย์กลางของโลก ตัวเลขที่ออกมาอาจมหาศาล จนน่าตกใจ แต่เทคโนโลยีการเดินทางเร็วก็ช่วยให้พวกเราพิชิตมหาสมุทร ใช้ผืนน้ำและกระแสลมผลักดันเราไปข้างหน้า เทคโนโลยีทำให้การเดินทางไปยังเมืองต่างๆ สะดวกสบายมากขึ้น โลกหดแคบ ทุกอย่างใกล้เข้ามา ท้องฟ้าต่างหากที่กระเียบตัวสูงลิบขึ้นไป

เราเห็นความเปลี่ยนแปลงนี้ได้ในงานศิลปะภายหลังศตวรรษที่ 15 บทละครเรื่อง King Lear มีฉากที่ตัวละครบรรยายทิวทัศน์จากหน้าผาสูง เห็นคนตัวเล็กเหมือนมด เรื่องสำเนาตรงเส้นขอบฟ้าราวกับของเล่นเด็ก มนุษย์เริ่มมองเห็นแล้วว่าวัตถุที่อยู่ไกลจะมีขนาดเล็กกว่าวัตถุที่อยู่ใกล้ อาจฟังดูเป็นสามัญสำนึกทั่วไป แต่เราไม่เคยเห็นอะไรแบบนี้ในบทละครยุคก่อน

ในภาพวาดยุคเดียวกัน กฎแห่งทัศนมิติช่วยให้จิตรกรวาดภาพทิวทัศน์ แสดงความใกล้เคียงออกมาได้อย่างเหมือนจริง ผืนผ้าแคบๆ แบบๆ ผายออกเป็นโลกสามมิติอันกว้างใหญ่ หนังสือเล่มนี้เกี่ยวกับวิวัฒนาการของงานศิลปะ เกี่ยวกับกฎแห่งทัศนมิติ เกี่ยวกับวิธีที่มนุษย์ทำความเข้าใจความใกล้เคียง ทำความเข้าใจโลกที่พวกเราอาศัยอยู่

หนังสือเล่มนี้ยังเกี่ยวกับท้องฟ้า จากพื้นที่เชิงจิตวิญญาณ ท้องฟ้า กลายมาเป็นพื้นที่ศึกษา บริศนามากมายรอบคอบนักวิทยาศาสตร์อยู่ข้างบน ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว และก้อนเมฆคืออะไรกันแน่ มนุษย์สามารถ ทำนายสภาพอากาศได้ไหม จะสร้างเครื่องจักรสำหรับบินได้อย่างไร ต่อให้แก้ปริศนาเหล่านี้ได้แล้ว สูงลิบขึ้นไป ในจักรวาล ยังมีปริศนารอบคอบ อย่างไม่รู้จบ ท้องฟ้ายังคงเป็นพื้นที่เชิงจิตวิญญาณ แต่จิตวิญญาณของยุค สมัยใหม่คือจิตวิญญาณแห่งการค้นคว้า

ดังนั้น นอกจากพัฒนาการทางศิลปะ หนังสือที่เกี่ยวกับท้องฟ้าจึง หลีกเลียงไม่ได้ที่จะต้องเป็นหนังสือเกี่ยวกับคุณค่าและความหมายของความ เป็นมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัยด้วย

ขอบคุณบรรณาธิการส่วนตัวทุกคนที่ช่วยทำให้เกิดหนังสือเล่มนี้
ขอบคุณโบ๊ต ทิพย์ พีภาณุ แล้วก็ขอบคุณน้องหญิงสำหรับกลอนเพราะๆ
ที่เป็นแรงบันดาลใจระหว่างการทำงาน

เธอเห็นท้องฟ้าในภาพนั้นไหม
ผ้าใบผืนเก่ามีเรื่องเล่าขาน
หยาดสีหยดหมึกซึมเหงื่อแรงงาน
เมืองบ้านแบบใดสรรค์สร้างศิลป์

สารบัญ

อียิปต์โบราณ (3000 BC–500 BC)	17
กรีกและโรมัน (500 BC–300)	25
กอทิก (1000–1500)	39
กึ่งและซ่ง (600–1200)	63
เรอเนซองส์ (ครั้งแรก) (1400–1500)	77
เรอเนซองส์ (ครั้งหลัง) (1500–1600)	105
บาโรค (1600–1800)	123

ภาพพิมพ์ (1500–1800)	139
โรแมนติกนิยม (1750–1850)	161
อิมเพรสชันนิสม์ (ครั้งแรก) (1850–1870)	183
อิมเพรสชันนิสม์ (ครั้งหลัง) (1870–1900)	199
ศิลปะโลกใหม่ (1880–1950)	227
ภาพถ่าย (1870–1950)	249
เซอร์เรียลลิสม์ (1800–1860)	279
ภาพสี	297

อียิปต์โบราณ (3000 BC–500 BC)

ชาวอียิปต์ไม่รู้จักรกฎของทัศนมิติ (perspective) พวกเขาองภาพวาดแบนๆ ด้วยสายตาที่แตกต่างจากคนปัจจุบัน ภาพวาดแบบอียิปต์ไม่มีมิติที่สาม ไม่มีความใกล้ไกล จึงยังวาดท้องฟ้าลงไปไม่ได้ แต่ชาวอียิปต์ก็สามารถใส่ท้องฟ้าลงในภาพด้วยวิธีการที่เราคาดไม่ถึง

ทะเลทรายซาฮาราครอบคลุมพื้นที่ทางตอนเหนือของทวีปแอฟริกา กลางวันร้อนจัด แดดเผาเปรี้ยวปร้าง กลางคืนอุณหภูมิลดต่ำฮวบฮาบ ปริมาณฝนรวมทั้งปีสูงไม่เกินช้อนนิ้ว ท่ามกลางผืนดินแต่กระแง ไนล์คือต้นกำเนิดเดียวของความชุ่มชื้น แม่น้ำที่ยาวที่สุดในโลกไหลจากที่ราบสูงเอธิโอเปีย ขึ้นไปทางเหนือ ก่อนลงสู่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ไม่ต้องสงสัยเหตุใดพืช สัตว์ และสิ่งมีชีวิตจึงมารวมตัวกันอยู่ใกล้แม่น้ำ แน่ใจว่ารวมไปถึงมนุษย์เองด้วย

อารยธรรมแม่น้ำไนล์แบ่งออกเป็นอารยธรรมปากแม่น้ำ และต้นแม่น้ำ เมื่อประมาณ 3000 ปีก่อนคริสตกาล ฟาโรห์นาร์เมอร์ (Narmer) แห่งอาณาจักรต้นน้ำยึดครองปากแม่น้ำได้สำเร็จ รวมแม่น้ำทั้งสายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ก่อตั้งอาณาจักรอียิปต์โบราณ

เราไม่มีหลักฐานว่าสงครามรวมแผ่นดินของนาร์เมอร์มีผู้สูญเสียเท่าไร รบกันยาวนานเพียงใด แม่น้ำไนล์แดงขนไปด้วยเลือดหรือเปล่า แต่พอลาคาเดาได้ว่าน่าจะเป็นการประทัดประหารอันหนักหน่วงไม่น้อย

นาร์เมอร์ถึงได้พยายามสร้างสรรค์วัฒนธรรมขึ้นมาใหม่เพื่อผนวกดินแดนทั้งสองแห่ง ตำแหน่งกษัตริย์อียิปต์ นอกจาก “ฟาโรห์” ยังใช้คำว่า “เนบทาวิ” (nebtawy) แปลตรงตัวคือ “กษัตริย์สองแผ่นดิน” ในที่นี้หมายถึงอียิปต์ต้นแม่น้ำและปลายแม่น้ำ มงกุฎฟาโรห์นำเอาขลุ่ยชาวทรงสูง เครื่องสวมศีรษะเดิมของผู้นำเผ่าตอนใต้มาประกอบเข้ากับหมวกฐานแดงมีเกลียวยื่นออกมา เครื่องสวมศีรษะเดิมของผู้นำเผ่าตอนเหนือ

ภาษาอียิปต์โบราณไม่มีคำว่า “ศิลปะ” หรือ “ศาสนา” พวกเขาไม่ได้มองการระบายสี แกะสลักไม้ หรือสวดมนต์บูชา เป็นกิจกรรมที่แตกต่างจากการทำอะไรเถนา ซึ่อกับข้าวกับปลาในตลาด ทั้งหมดล้วนเป็นไปเพื่อความอยู่รอด ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ในสุสานโบราณที่เมืองธีบส์ มีภาพวาดฝาผนังอันสวยงาม เจ้าของสุสานแห่งนี้ชื่อว่า นาคท์ (Nakht) มีชีวิตอยู่ในสมัยของฟาโรห์ทุตโมส (Thutmose) 1500 ปีก่อนคริสตกาล ภาพสุสานของนาคท์สรุปรวมทุกอย่างที่เรารู้จักในงานศิลปะอียิปต์ ทุกอย่างที่เรารักและซึ้ง ทั้งลอกเลียนและล้อเลียน นาคท์และภรรยา นั่งสูดกลิ่นดอกบัว ตรงหน้าพวกเขาคืออาหารที่ข้าทาสนำมากอง ไบหน้าผู้คนหันข้าง ถ้าหันไปทางซ้าย เท้าขวาจะมีสองข้าง (มองเห็นแต่นิ้วโป้งทั้งสองข้าง) ถ้าหันไปทางขวา เท้าซ้ายจะมีสองข้าง ไหล่ผายบิดผิดธรรมชาติ หน้าหันข้าง แต่ดวงตามองตรงมายังผู้ชม ภาพอัดแน่นเต็มกำแพง จากด้านล่างขึ้นไปถึงด้านบน ไม่มีพื้นที่เหลือให้ท้องฟ้า รวากับทุกคนกำลังยืนเรียงแถวอยู่บนตึกสูงหลายชั้น

ตามหลักการวาดภาพแบบอียิปต์ ศิลปินจัดสรรพื้นที่ให้ด้านล่างคือด้านหน้า และด้านบนคือด้านหลัง ทาสสี่คนเหมือนยืนเหยียบหัวกัน อันที่จริงคือทาสสองคนยืนอยู่ข้างหน้า ขนาบข้างด้วยทาสอีกสองคนกระเียบไปด้านหลัง ผัก เนื้อ ผลไม้ลอยสูงขึ้นไป อันที่จริงคือกองอาหารวางข้างๆ กัน

นอกจากใช้แสดงภาพวัตถุที่อยู่ลึกเข้าไปด้านหลัง พื้นที่ด้านบนของภาพวาดยังมีประโยชน์อีกอย่างคือใช้กำหนดขนาดตัวคน เพื่อบ่งบอกความสำคัญ นาคห์ต์และภรรยาตัวใหญ่กว่าคนอื่น เพราะพวกเขาสำคัญกว่า เป็น นายทาส เป็นเจ้าของสุสาน และเป็นผู้วางจ้างช่างให้วาดรูปนี้

Nakht and Family Fishing and Fowling, 1390 BC

ทำไมชาวอียิปต์ถึงใช้ขนบวิธีการวาดภาพดังกล่าว คำตอบง่ายสุดคือกฎแห่งทัศนมิติ การนำเสนอความจริงสามมิติลงบนพื้นที่สองมิติยังไม่ได้ถูกคิดค้นขึ้นมา แต่นี่คือคำตอบที่ไม่ใช่คำตอบ งานศิลปะอียิปต์ดำรงอยู่เช่นนี้เป็นระยะเวลาทั้งหมดสามพันปี ยากจะเชื่อว่าทุกคนที่พยายามวาดรูปให้ออกมาเหมือนจริงล้วนประสบแต่ความล้มเหลว ไม่สามารถมีผู้ใดคิดค้นกฎแห่งทัศนมิติขึ้นมาได้ ชาวอียิปต์ไม่มีกฎแห่งทัศนมิติ ไม่ใช่เพราะพวกเขาคิดขึ้นมาเองไม่ได้ แต่เพราะพวกเขาไม่ต้องการใช้ตั้งแต่แรก

นาคห์ต์เป็นโหรหลวง คอยให้คำปรึกษาฟาโรห์เกี่ยวกับโชคชะตาราศี ตำแหน่งของดวงดาว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระดับน้ำในแม่น้ำไนล์

ชาวอียิปต์ยังไม่มีความรู้ทางอุตุนิยมวิทยา คำแนะนำของโหรหลวงอย่าง นาคห์ตริงสรรค์มาจากประสบการณ์ตรง บ้านที่ทางสถิติของคนรุ่นก่อน ผสมผสานเข้ากับตำนานเทพ ระดับน้ำขึ้นกับเทพสามองค์ผู้สถิตอยู่บนเกาะ กลางแม่น้ำ คูนุน เทพหัวแกะ อนุเคต เทพหัวกวาง และซาติส เทพแห่ง พราน ถ้าองค์ใดองค์หนึ่งพิโรธ จะเกิดภัยพิบัติ มันอาจฟังดูเหลวไหลเมื่อ เทียบกับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ แต่ในแผ่นดินที่ความเป็นอยู่ของประชาชน ขึ้นกับระดับน้ำ เรื่องเหลวไหลก็ยิ่งดีกว่าไม่มีอะไรเลย

นาคห์ตริงสรรค์จะเป็นที่โปรดปรานพอสมควร เขาถึงได้มีเงินมีทองพอ จะสร้างสุสาน และจ้างช่างมาวาดเขียนบนกำแพง นาคห์ตริงสรรค์เป็นต้องอาศัย ช่างเหล่านี้ เขกเช่นเดียวกับที่ฟาโรห์ต้องการคำปรึกษาจากนาคห์ตริงสรรค์ ชาว อียิปต์เชื่อในชีวิตหลังความตาย ยิ่งเป็นโหราจารย์ก็ยิ่งต้องเชื่อ ภาพวาดบน ผนังสุสานคือเครื่องมือช่วยรับประกันว่าชีวิตในภพหน้าจะสุขสมบูรณ์ดีไม่ต่าง จากชีวิตในภพนี้ อาหารการกินในภาพวาดคืออาหารของดวงวิญญาณ ความสมจริงเป็นรองความถูกต้อง ตรงตามข้อมูล ตรงตามสิ่งที่ศิลปินรู้ เกี่ยวกับของที่ถูกวาด

ในแง่นี้ งานของจิตรกรอียิปต์จึงใกล้เคียงกับนักวาดแผนที่ คน ปัจจุบันคุ้นเคยกับภาพถ่ายดาวเทียม กับเครื่องจักรที่ช่วยให้มนุษย์บินบน ฟ้า พอนึกถึงแผนที่ เราจินตนาการว่าคงถูกวาดผ่านสายตาสายตาที่ลอยสูงขึ้นไป เห็นเกาะแก่ง ภูเขา แม่น้ำ บ้านเรือน ในความเป็นจริง แผนที่ส่วนใหญ่ ไม่ได้ถูกเขียนด้วยวิธีการนั้น แผนที่เกิดจากการสำรวจ ย่ำเท้าออกไปบันทึก เส้นทาง ทิวทัศน์ ภูมิศาสตร์ ไม่มีใครมองเห็นภูมิประเทศบนแผนที่จริงๆ แต่ คนโบราณรู้ว่านี่คือความจริง ถ้าชื่อลึไปในทิศทางนี้ เป็นระยะเวลาานเท่านี้ จะเจอกับสถานที่แห่งนี้ นี่คือความจริงของแผนที่ คือข้อมูลที่นักวาดแผนที่รู้ แต่มองเห็นไม่ได้ด้วยตาเปล่า

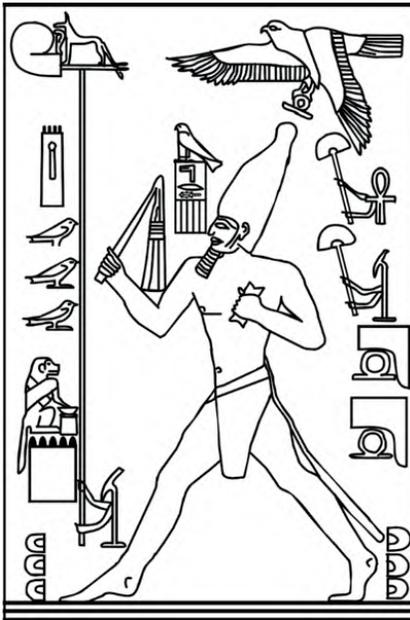
Nakht and Family Fishing and Fowling, 1390 BC

ภาพวาดอียิปต์โบราณก็แจกเช่นเดียวกัน มันบรรจุข้อมูลทั้งหมดเท่าที่ศิลปินรู้เกี่ยวกับของที่ถูกวาด ผลไม้ อาหาร ข้าวปลาในภาพถูกวางแผ่หราไม่บดบังกัน เพื่อให้ศิลปินใส่รายละเอียดลงไปมากที่สุด ถ้าจิตรกรวาดภาพอาหารออกมาบดบังกัน จะรับประทานได้อย่างไรว่าอาหารที่เจ้าของสุสานจะได้กินในโลกหลังความตายจะไม่ออกมาขาดๆ หายๆ บดบังกันเหมือนในภาพวาด

ภาพวาดอียิปต์จึงไม่มีพื้นที่เหลือให้ท้องฟ้า แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าไม่มีท้องฟ้าอยู่ในภาพวาดเลย ในภาพสุสานของนาคท์ เราเห็นข้าทาส

กระทำกิจกรรมสำคัญเพื่อนำมาซึ่งอาหาร การล่าและดักนก ทุกปี นกบินอพยพทั้งลงใต้และขึ้นเหนือ แม่น้ำไนล์อยู่กึ่งกลางระหว่างทะเลทรายซาฮาราและทะเลทรายอาหรับ มันจึงเป็นสถานที่พักผ่อนเติมแรงสำหรับพวกสัตว์ นักวิชาการขนานนามอียิปต์ในฤดูน้ำหลากว่า “บ่อเปิดขนาดใหญ่”

คนท้องถิ่นสังเกตการมาถึงและการจากไปของนก หลังนกอพยพมาแล้ว สัตว์อีกประเภทที่จะตามมาคือปลาตุ๊กและวัวป่า แหล่งอาหารชั้นดี นี่คือนกเทศกาลงานเฉลิมฉลอง นกกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของวัฒนธรรม ชาวอียิปต์บรรยายต้นกำเนิดตัวเองว่า “ฟักออกมาจากไข่” บา วิญญาณคนตาย หลังหลุดจากร่างมารับแสงอาทิตย์เป็นครั้งแรกจะกลายเป็นครึ่งนกครึ่งคนโดยบินสู่สวรรค์

King Djoser Running
for the Heb-Sed Celebration

นกอพยพวางไข่ตามเกาะแก่งที่ยื่นออกมาจากลำธาร การฟักตัวของลูกนก ณ จุดตัดกันระหว่างท้องฟ้าและเนินดินคือสัญลักษณ์แห่งความหวัง ความอุดมสมบูรณ์ ธรรมชาติบันดาลใจให้ชาวอียิปต์บอกเล่าเรื่องราวของเทพโอซิริส ผู้ถือกำเนิดมาจากท้องฟ้าและผืนดิน อียิปต์มีเทพเจ้านกอีกนับไม่ถ้วน เนคเบธ เทพพิทักษ์อียิปต์ได้ มีศิระะเป็นแร้ง ธอธ เทพอักษร มีศิระะเป็นกุลา ราชาแห่งเหล่าทวยเทพฮอรัส มีศิระะเป็นเหยี่ยว พอซาว

อียิปต์เปลี่ยนไปนับถือรา เทพแห่งดวงอาทิตย์ ตัวแทนของราคือกระสาเบนนู นกยักษ์สูงเท่าคนที่สูญพันธุ์ไปแล้ว มันคือนกชนิดแรกที่โบยบินมายัง ดินแดนแถบนี้ เสียงของมันดังลั่น ร้องเรียกสรรพสิ่ง สัตว์ พืชพรรณ และ เหล่าทวยเทพให้มารวมกัน เบนนูยังเป็นต้นกำเนิดของตำนานนกฟีนิกซ์ ของชาวกรีก

ในเมื่อนกเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญต่อชาวอียิปต์ถึงเพียงนี้ ไม่แปลก ที่มันจะปรากฏในภาพวาด ภาพ King Djoser Running for the Heb-Sed Celebration คือภาพสลักของฟาโรห์โฮเซออร์ (Djoser) ผู้ริเริ่มสร้าง พีระมิดเป็นคนแรก ด้านบนของโฮเซออร์คือนกเหยี่ยว ตัวแทนเทพฮอรัส นกเหยี่ยวถือตัวอักษร “อังก” (Ankh) แปลว่า “ชีวิต” สยายปีกปกป้องกษัตริย์ ศิลปินขอวาดนกเหนือศีรษะฟาโรห์ คอยให้ความคุ้มครององค์กษัตริย์

ด้านหลังโฮเซออร์ ตัวอักษรอังกถือพัดที่ทำมาจากขนนกกระจอกเทศ นกกระจอกเทศไม่ใช่นกที่อพยพมาตามฤดูกาล แต่เป็นนกท้องถิ่นที่สามารถ ล่าได้ตลอดทั้งปี ขนนกกระจอกเทศเอามาทำพัด ส่วนไข่ใช้ทำทั้งยาและ เครื่องประดับ ตรงหน้าฟาโรห์มีหน้าต่า่งสี่เหลี่ยมเรียกว่าคาทุซ (Cartouche) เครื่องรางสำหรับเชื้อพระวงศ์ อักษรในคาทุซคือพระนามแห่งฟาโรห์ ถูกล้อม รอบด้วยกรอบอันหมายถึงปราสาท และด้านบนมีเหยี่ยวคอยปกป้องอีกชั้น

จารีตทางศิลปะของชาวอียิปต์ไม่เอื้ออำนวยต่อการไล่ท้องฟ้าลง ไปในงาน แต่ศิลปะของพวกเขาก็ผูกพันกับท้องฟ้าอย่างแน่นแฟ้น ผ่าน ภาพนกอันเป็นสัญลักษณ์ของเทพเจ้า ตลอดระยะเวลาสามพันปี พวกเขา ติดต่อกับชาย และมีสายสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน อีกฝั่งของทะเล เมดิเตอร์เรเนียน คนเหล่านั้นรับเอาขนบศิลปะจากอียิปต์ไปพัฒนาต่อ เฉกเช่นเดียวกับที่เบนนู นกของเทพแห่งดวงอาทิตย์กลายเป็นฟีนิกซ์ นกอมตะในตำนานของกรีก ในบทถัดไป เราจะมาสำรวจงานศิลปะของกรีก และโรมันกันบ้าง

อ้างอิง

Between Heaven and Earth: Birds in Ancient Egypt, edited by
Rozenn Bailleul-LeSuer

The Art of Ancient Egypt, Gay Robins

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nakht_and_Family_Fishing_and_Fowling,_Tomb_of_Nakht_MET_DT12059.jpg

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Djoser_running.png

กรีกและโรมัน (500 BC–300)

ชาวยุโรปผูกพันกับดวงดาวตั้งแต่มนุษย์ยุคในบรรพกาล บรรพบุรุษทางวัฒนธรรมของพวกเรา ชาวกรีกและโรมัน สรรค์สร้างตำนานมากมายเกี่ยวกับดวงดาว และถ่ายทอดลงบนงานศิลปะ ท้องฟ้ายามค่ำคืนมีความหมายกับพวกเขา มากกว่าตอนกลางวัน

ถ้วยชามกรีกที่แพงที่สุดในโลก ขายอยู่ที่ราคา 1.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ให้กับพิพิธภัณฑ์ในเท็กซัส เป็นผลงานของช่างปั้นนามว่าไพทอน (Python) และจิตรกรนามว่าดอริส (Douris) ช่างปั้นชาวเอเธนส์ผู้มีชีวิตอยู่เมื่อประมาณ 500 ปีก่อนคริสตกาล ภาพวาดบอกเล่าตำนานความตายของเพนเทอซัส

ตำนานกรีกเต็มไปด้วยไสยศาสตร์ การข่มเหงรังแก แต่ถึงขนาดนั้น เรื่องราวของเพนเทอซัสก็ยังจัดว่าโหดร้ายติดอันดับต้นๆ มหาเทพซุส ลักลอบได้เสียกับเจ้าหญิงแห่งธีบส์ นางให้กำเนิดลูกชาย ไดโอนิซุส เหล่าราชินีลึกลับจะเชื่อว่าซุสคือบิดาของไดโอนิซุส และขับไล่ชายหนุ่มออกจากเมือง ไดโอนิซุสออกพเนจร ศึกษาเวทมนตร์ เรียนรู้เกี่ยวกับชาติกำเนิดตัวเอง ชายหนุ่มปลอมตัวกลับมาที่เมืองธีบส์ เพื่อเผยแพร่ลัทธิบูชาเทพไดโอนิซุส

ราชาแห่งธีบส์ในขณะนั้น เพนเทอซัส ผู้เป็นญาติของไดโอนิซุส ไม่ยอมรับลัทธิใหม่ เขาจับชายหนุ่มแปลกหน้าไปคุมขัง ตั้งใจสำเร็จโทษ

Douris and Python, The Death of Pentheus, ca 480 BC

ด้วยการปาหิน แต่ทันใดนั้นเกิดแผ่นดินไหว ผู้คนในอาณาจักรต่างตกอยู่ในอาการเมามาย โดยเฉพาะพวกผู้หญิง พวกหล่อนเข้าไปในป่า ดื่มกิน ร้องระบำทำเพลง เฉลิมฉลองกันอย่างไร้สติ ปลิ้นสะดมั่ววควาย กระทั่งเอางูมาพันเล่นบนศีรษะ แม้แต่ราชินีอากาเว มารดาของเพนเทอุสก็ไม่ใช่ข้อยกเว้น เพนเทอุสเข้าป่า เพื่อไปดูว่าพวกผู้หญิงทำอะไรกัน เมื่ออากาเวเห็นเขาก็เข้าใจผิดคิดว่าเป็นเสื้อดาว เรียกพวกผู้หญิงเข้ามารุมทิ้งกระซอกเพนเทอุสเป็นชิ้นๆ (The Death of Pentheus) ในที่สุดเวทมนตร์เสื้ออมคลาย อากาเวได้สติ เสร้าโศก นรเทศตัวเองออกจากเมือง

หลังให้บทเรียนแก่ชาวรีบส์ ไดโอนิซุสก็ออกเดินทางจนมาพบกับ อาเรียเน หญิงสาวที่เพิ่งถูกคนรักทอดทิ้ง ไดโอนิซุสตกหลุมรักอีกฝ่าย ทั้งคู่ แต่งงานกัน และเครื่องประดับของอาเรียเนกลายเป็นหมู่ดาวมงกุฎบน ท้องฟ้า

นอกจากนิทานดวงดาวแล้ว ชาวกรีกยังมีชื่อเสียงเรื่องปรัชญา การ ใช้เหตุและผล สองอย่างนี้ดูเหมือนจะตรงข้ามกัน ตำนานที่อะไรหรือใครก็ สามารถขึ้นไปอยู่บนฟากฟ้าได้ แลดูตรงข้ามกับการใช้เหตุและผล ในความเป็นจริง นิทานดวงดาวส่วนใหญ่มีจุดเริ่มต้นมาจากนักคณิตศาสตร์ 500 ปีก่อนคริสตกาล ชาวกรีกรู้จักหมู่ดาวแค่มือกี่กลุ่ม ได้แก่ หมู่ดาวนายพราน และสุนัข ราชาเซเฟอัส ราชินีแควสซิโอเปีย เจ้าหญิงอันโดรเมดา วีรบุรุษ เพอซิอุส และอสุรกายเซตุส ลอยอยู่ใกล้ๆ กัน แต่ไม่มีจักรวาล ไม่มีหมีใหญ่ ไม่มีหมีเล็ก ไม่มีแฮคคิวลิสจอมพลัง

นักคณิตศาสตร์ที่แนะนำให้ชาวกรีกรู้จักหมู่ดาวคือ ยูดอกซุส (Eudoxus) ผู้มีชีวิตอยู่ในช่วง 400 ปีก่อนคริสตกาล ยูดอกซุสต้องการศึกษา การเคลื่อนที่ของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดาวเคราะห์ต่างๆ แต่ท้องฟ้ากรีกในยุคนั้นว่างเปล่า ปราศจากจุดสังเกต เขาเลยเอาระบบหมู่ดาวของ เมโสโปเตเมียมาใช้ ชาวเมโสโปเตเมียสังเกตจักรวาลมาตั้งแต่อดีตกาล หมู่ดาวสิบสองกลุ่มเรียงตัวตามแนวการเคลื่อนที่ของดวงอาทิตย์ จักรวาลีช่วยให้นักคณิตศาสตร์สามารถแบ่งท้องฟ้าตามแนวตะวันตกตะวันออกเป็นส่วนๆ เท่ากันได้

ไม่นานคนทั่วไปก็เริ่มตระหนักถึงประโยชน์ของพวกมัน เพราะดวงดาวเคลื่อนที่ช้ากว่าดวงอาทิตย์ (ชาวกรีกยังไม่รู้ว่าเป็นดวงอาทิตย์ที่หยุดนิ่งเมื่อเทียบกับโลก) ท้องฟ้าจึงเปลี่ยนแปลงไปทุกคืน ในแต่ละเดือน ตำแหน่งพระอาทิตย์ขึ้นและตกซ้อนทับแต่ละหมู่ดาวแตกต่างกันไป จักรวาลี

กลายเป็นเครื่องมือบอกเดือน บอกฤดูกาล ชาวไร่ชาวนาทำความเข้าใจกับท้องฟ้า ทะลาลี่ใช้หาทิศทางระหว่างแล่นเรือ

เมื่อหมู่ดาวมีประโยชน์ ผูกพันกับวิถีชีวิตผู้คน ตำนานต่างๆ จึงผุดตามมา ทอรัสคือซุสปลอมเป็นวัว เวก์โกคือเทพแห่งความอุดมสมบูรณ์ แม่หมีและลูกหมีคือคนรักและลูกของซุส ที่มหาเทพส่งขึ้นไปบนฟากฟ้า ให้พ้นจากแรงวิษยาของเฮรา อีกตำนานเล่าว่า คือหมีจริงๆ สองแม่ลูกที่ช่วยซุสหลบหนีการตามล่าของศัตรู รวากับชาวกรีกแข่งกันว่าใครจะสร้างเรื่องราวอันน่าจดจำได้มากกว่ากัน

ในช่วงเวลาเดียวกัน นอกจากจะมีนิทานดวงดาว ยังมีนักปรัชญา ศิษย์อาจารย์สองคนผู้ทรงอิทธิพลในโลกตะวันตก เพลโตและอริสโตเติล

เหตุการณ์สำคัญที่ส่งอิทธิพลอย่างรุนแรงต่อชีวิตของเพลโตคือการสูญเสียอาจารย์และเพื่อนที่เขาเคารพรักอย่างโสเครติส โสเครติสคือเหยื่อการเมืองอันผันผวนในสงครามระหว่างเอเธนส์และสปาร์ตา เขาไม่ได้สนับสนุนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่สุดท้ายถูกประหารชีวิตโดยนักการเมืองเอเธนส์ เพลโตฝังใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น และไม่ไว้วางใจการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพลโตเขียนตำราปรัชญาออกมามากมายในรูปแบบบทสนทนา มีโสเครติสเป็นตัวเอก

บิดาของโสเครติสเป็นช่างปั้น ตัวโสเครติสเองก็เคยประกอบอาชีพดังกล่าวอยู่พักใหญ่ ศิลปะกรีกได้รับอิทธิพลมาจากอียิปต์ ทั้งในแง่วิธีการและความคิด ช่างกรีกไม่จำเป็นต้องปั้นรูปให้ออกมาเหมือนจริงดังตาเห็น แต่ให้ผลงานเป็นภาพแทนของบางอย่าง ชุนศึกที่ประกอบความดีความชอบในสนามรบ สภาเมืองจะตอบแทนเขาด้วยการสร้างรูปปั้นเชิดชูเกียรติให้ ด้วยการไปหาทหารหนุ่มหน้าตาดีสักคนมาเป็นแบบ เรื่องที่ว่าทหารหนุ่มกับชุนศึกคือคนละคนกัน หรืออนุสรณ์ออกมาหน้าตาไม่เหมือนกับเจ้าตัว

ไม่ใช่เรื่องที่พวกเขาเป็นกังวล ศิลปะคือการนำเสนอภาพสมมุติ วีรกรรม สถิตีอยู่ในสนามรบ ในบทกวีที่เล่าขาน ในรูปปั้น ซึ่งไม่จำเป็นต้องเหมือนตัวจริงก็ได้ แค่เตือนให้คนระลึกถึงวีรกรรมก็พอ ยิ่งรูปปั้นหล่อเหล่าเท่าไร ก็ยิ่งเชิดชูความยิ่งใหญ่ของเจ้าตัวเท่านั้น

ในผลงานชิ้นเอกของเพลโต The Republic โสเครติสเปรียบเทียบโลกที่เรามองเห็นด้วยตาว่าเหมือนกับละครเงา เราต่างถูกจับขัง ถูกลุ่มโซ่ อยู่ในถ้ำ ถูกส่องส่องให้มองภาพเงามาตั้งแต่เด็ก จนแยกไม่ออกแล้วว่าอะไรคือความจริง อะไรคือความเท็จ มีแต่ยอดนักปราชญ์ที่สามารถปลดโซ่ตรวน สู้กับแสงแดดสว่างจ้า และออกไปเห็นความจริงข้างนอกถ้ำได้ ทุกสิ่งที่เราประสบในชีวิตประจำวันคือรูปเงา คือของปลอม ของจริงคือสิ่งอันสมบูรณ์ อยู่ในโลกที่จับต้องไม่ได้ เพลโตเรียกสิ่งนั้นว่า eidos ความจริงอันสูงสุด และเป้าหมายตลอดชีวิตของผู้ที่หลงรักความงามและความรู้

หลังสงครามระหว่างเอเธนส์และสปาร์ตา มาเซดอนเริ่มเหิมเกริม กษัตริย์มาเซดอนส่งกองทหารมาเผชิญหน้ากับกองทัพเอเธนส์ ลูกศิษย์ของเพลโตคนหนึ่งเป็นชาวมมาเซดอน เริ่มรู้สึกไม่ปลอดภัยที่จะอาศัยอยู่ในเอเธนส์ ต่อ เขาจึงย้ายมาอยู่เมืองชายหาดบนเกาะเลสโบส อริสโตเติลเดินสำรวจชายหาดทราย ไซดหิน เนินเขา และป่าไม้ เขาเก็บรวบรวมแมลง หอย ปลา ฟีชีว์ต่างๆ อริสโตเติลมาจากตระกูลแพทย์ เขารู้วิธีผ่าสำรวจซากพืชซากสัตว์ เพื่อสังเกตอวัยวะทั้งภายในและภายนอก

ชายหนุ่มเริ่มกังขาสิ่งที่จำเรียนมาจากอาจารย์ เขารู้ว่าผีเสื้อ เมื่อแรกเกิดมาเป็นไข่ เติบโตไปเป็นตัวหนอน ชักใยกลายเป็นดักแด้ และกะเพาะเปลือกออกมาเป็นผีเสื้อ ดังนั้นแล้ว eidos ของผีเสื้อคืออะไร ถ้า eidos ของผีเสื้อคือร่างโตเต็มวัย ถึงอย่างไรหนอนหรือดักแด้ก็ไม่มีวันจะดูเหมือนร่างนั้นไปได้ ถ้าบอกว่า eidos เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ก็แสดงว่ามัน

ไม่ใช่สิ่งสมมุติที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ตั้งแต่แรก

อริสโตเติลเสนอระบบความรู้อีกแบบ เรียกว่า episteme ความรู้ที่เริ่มจากการสังเกตสิ่งรอบด้าน แล้วค่อยเอาข้อสังเกตเหล่านั้นมาจัดเป็นระบบ สิ่งนั้นต่างหากที่ควรเรียกว่าความรู้ episteme ไม่ใช่สภาวะสูงสุดหรือสมมุติอะไร มันเปลี่ยนแปลงไปได้ แล้วแต่ช่วงเวลา แล้วแต่กรณี แล้วแต่คนจัดระบบข้อมูล episteme ในภาษาลาตินก็คือ scientia หรือวิทยาศาสตร์นั่นเอง

สำหรับอริสโตเติล ไม่มีถ้ำและไม่มีรูปเงา ทุกอย่างที่เราเห็นคือความจริงทั้งหมด ไม่ใช่แค่ในธรรมชาติ แต่รวมถึงในสังคมมนุษย์ด้วย บนถนนในเมืองใหญ่ พ่อค้าเร่พยายามขายของ ข้าทาสวิ่งวุ่นรับใช้เจ้านาย โสเภณีและคนปล่อยเงินกู้เหลืยขายแลหาหลูกค้า มารดาตามหาหลูกชายซุลมุน นักการเมืองกำลังปราศรัยขอคะแนนเสียงจากคนที่เดินผ่านไปมา ทุกอย่างคือความจริง หรืออย่างน้อยคือบันไดมุ่งไปสู่ความจริง

ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน แวดวงศิลปะเองก็กำลังเผชิญหน้ากับความท้าทาย คอรินธ์ เมืองทางตะวันตกของกรุงเอเธนส์ คือเมืองแห่งถ้วยโออิซาม ช่างปั้นขึ้นรูปดินเหนียวเป็นภาชนะ จิตรกรใช้โคลนระบายรูปลงบนผิวภาชนะ พอเอาเข้าเตาเผา ดินเหนียวร้อนจะกลายเป็นสีแดง ส่วนโคลนจะกลายเป็นสีดำ ตามรูปร่างที่จิตรกรแต่งแต้มไว้ล่วงหน้า ผลงานแบบนี้เรียกว่าลายเส้นดำ (black figure) เช่น ภาพยมบาลสองตน ฮีบносและทานานอส กำลังหิวศพทหารออกจากสนามรบ (ภาพสีที่ 1 ซ้าย)

ชาวยักษ์ลายเส้นดำกลายเป็นศูนย์กลางงานเลี้ยงรื่นเริงของชาวกรีก พวกเขาผสมน้ำและไวน์ลงในชาม สดส่วนเท่าไร ขึ้นกับเจ้าภาพ ต้องการเน้นบทสนทนา หรือเน้นความเฮฮา แต่ต้องใส่น้ำลงไปบ้าง มีแต่คนเถื่อนเท่านั้นที่กินไวน์ดิบๆ พอเมามายได้ที่ แยกกระดกแก้วตัวเอง พยายาม

ดีดตะกอนไวน์ที่หลงเหลืออยู่ลงชามยักษ์ ใครทำสำเร็จจะได้รับของรางวัล
เนื้อชินโต เค้ก หรือกระทั่งจุ่มพิตจากเจ้าภาพ

งานฉลองเปิดโอกาสให้แขกแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่าง
ตรงไปตรงมา แอลกอฮอล์ล้างปากคนให้พูดในสิ่งที่ตนคิด รุริกจึงดำเนิน
ไปกลางงานเลี้ยง พร้อมๆ กับการต่อรองทางการเมือง นโยบายได้รับการ
หยั่งเสียง ผู้ปกครองรับฟังความเห็นของประชาชน ชามยักษ์คือสายใยที่
ถักทอประชาธิปไตย คืออุปกรณ์สำคัญในบทสนทนาปรัชญา สังคมกรีก
โคจรไปรอบๆ ชามยักษ์ พระเอกตัวจริงของค่ำคืนนี้

ประมาณ 500 ปีก่อนคริสตกาล ชามยักษ์แห่งคอร์ินธ์เจอกับ
ผู้ทำซิง ช่างชาวเอเธนส์ หลังขึ้นไหเป็นรูปทรงเสร็จแล้ว เอาโคลนมาทาทัບ
พื้นผิวทั้งหมด จากนั้นใช้เหล็กปลายแหลมกรีดโคลนออก จนเห็นเนื้อ
ดินเหนียวดั้งเดิม ไหแบบนี้ ถ้าเอาไปอบในเตา จะออกมาเป็นสีดำนวลน
ยกเว้นร่องรอยแดงที่กรีดเป็นรูปร่าง (ตัวอย่างเช่นภาพ The Death of Pen-
theus และภาพสีที่ 1 ขวา) กรรมวิธีแบบนี้เรียกว่าลายเส้นแดง (red
figure) ถ้าใช้ภาษาปัจจุบัน แจกันลายเส้นดำและแดงคือภาพเนกาทีฟ
ของกันและกัน

ลายเส้นแดงมีข้อดีบางอย่างเหนือกว่าลายเส้นดำ จิตรกรสามารถใช้
ใช้สีตบแต่งรายละเอียดบนรูปร่างได้สมจริงกว่า ยูธิมิดีส (Euthymides)
วาดภาพขุนศึกกำลังสวมเกราะ ดูผิวเผินเหมือนภาพวาดแจกันทั่วไป แต่
เท้าขวาของชายหนุ่มหันตรงมาหาผู้ชม (ภาพสีที่ 1 ขวา) เทคนิคนี้เรียกว่า
ภาพกินตา (foreshortening) เป็นทัศนมิติอย่างง่ายๆ วัตถุสามมิติเมื่อหัน
ไปในทิศที่แตกต่างกัน เราจะมองเห็นมันมีขนาดและรูปร่างแตกต่างกันไป
นักประวัติศาสตร์เชื่อว่า ภาพของยูธิมิดีสคือหลักฐานการใช้ภาพกินตาที่
เก่าแก่ที่สุด